

Forskningsetiske retningslinjer ved Høgskolen i Østfold

Vedtatt av høgskolestyret 18.6 2007 – oppdatert 1.10.2009¹

Dette dokumentet består av:

- Del I: Institusjonelle retningslinjer
- Del II: Individuelle retningslinjer
- Vedlegg 1: Forskningsetisk sjekkliste
- Vedlegg 2: Nasjonale og internasjonale retningslinjer - oversikt

Forskningsetikk omfatter etiske aspekter både ved forskerrollen (redelighet, habilitet og uavhengighet) og forskningsprosessen (i definering av mål og metode, ved involvering av forsøkspersoner, ved bruk av persondata og ved forskning som kan innebære risiko for skade på mennesker, dyr og natur) Forskningsetiske dilemma kan også oppstå i skjæringsflaten mellom forskning og andre aktiviteter, så som undervisning, formidling, ekspertvirksomhet og fag- og institusjonsforvaltning og engasjement i annen virksomhet.

Del I - Institusjonelle retningslinjer

1. Det skal fra høgskolens side legges til rette for at forskning utført ved Høgskolen i Østfold gjennomføres i pakt med hevdvunne prinsipper om akademisk redelighet, habilitet og uavhengighet. Med bevissthet om betydningen av forskningens frihet, skal forskningen foregå på etisk forsvarlig vis mht. å unngå bl.a. helsemessige, miljømessige og økonomiske skadevirkninger og for å unngå brudd på personvernlovgivningens bestemmelser. Høgskolens virkemidler i dette arbeidet er opplæring, holdningsdannelse og kvalitetssikring.
2. Høgskolens styre har det overordnede ansvaret for arbeidet med forskningsetikk ved Høgskolen i Østfold. Ansvaret delegeres til FoU-utvalget, som utformer og følger opp institusjonspolitikken på dette feltet på styrets vegne.
3. FoU-utvalget holder seg orientert om den nasjonale debatten om forskningsetikk, og spesielt om arbeidet i de nasjonale forskningsetiske komiteer. På denne bakgrunn foreslår utvalget evt. endringer i retningslinjene for forskningsetikk ved høgskolen. Utvalget bidrar også til at forskningsetikk tematiseres i undervisningen på både master- og bachelornivå. I tillegg er det FoU-utvalgets oppgave å vedlikeholde den delen av kvalitetssystemet som omfatter forskningsaktiviteter og publisering, slik at systemet virker forebyggende på uredelighet i forskning.
4. Dekanene har ansvaret for rådgivning om forskningsetiske problemstillinger og for at avdelingens ansatte holder seg oppdatert i forskningsetisk spørsmål. Dekanene skal ha innsyn i forskningen som utføres og foreta vurderinger av både forskningens kvalitet, der det er mulig, og om forskningsetiske hensyn er ivaretatt.
5. Konkrete tilfeller av mistanke om foreliggende uetisk forskning behandles etter følgende prosedyrer:

Før publisering.

Dekanene skal iverksette prosesser for å vurdere om forskningsetiske retningslinjer er brutt. FoU-utvalget skal underrettes for å vurdere om et mistenkt tilfelle av uredelig forskning skal legges fram for det nasjonale granskingsutvalget. Hvis de forskningsetiske retningslinjene er brutt, skal forskningsarbeidet justeres slik at kravene i de forskningsetiske retningslinjer likevel blir ivaretatt. Hvis *det* ikke er mulig skal forskningsarbeidet avsluttes.

¹ Oppdateringen tar utgangspunkt i et brev fra Kunnskapsdepartementet, datert 6.8.2009, om "Nasjonalt utvalg for gransking av redelighet i forskning".

Etter publisering.

Dekanene skal iverksette prosesser for å vurdere om forskningsetiske retningslinjer er brutt. FoU-utvalget skal underrettes for å vurdere om et mistenkt tilfelle av uredelig forskning skal legges fram for det nasjonale granskingsutvalget (GRU). Dersom dekan og/eller FoU-utvalget beslutter at saken skal behandles internt, skal GRU også informeres om dette. GRU bør dessuten informeres om saker man formelt er i gang med å undersøke på lokalt nivå og hvilken fremgangsmåte som er valgt for undersøkelsen.

Hvis det påvises uredelighet i forskningsprosessen, er dekan ansvarlig for å iverksette en prosess for tilbakekalling av publikasjon. Hvis det publiserte forskningsarbeidet er klart uetterrettelig, skal dette bekjentgjøres offentlig for å unngå at resultatene brukes av andre forskere eller praksisfelt. Dekanene skal, uavhengig av tidspunkt for avdekking, vurdere og evt. iverksette sanksjoner overfor den eller de personer som har brutt retningslinjene. Type eller grad av sanksjoner bestemmes av hvor alvorlig brudd på de forskningsetiske retningslinjer som er begått. I alvorlige tilfeller kan tjenestemannslovens regler om ordensstraff komme til anvendelse, herunder kan FoU-tid bli inndratt og det kan nedlegges forbud mot forskningspublisering for et nærmere definert tidsrom. I de mest graverende tilfellene av uredelighet kan avskjeds- og eller suspensjonsprosess iverksettes. Hvis en forsker ved Høgskolen i Østfold har gjort seg skyldig i grovt brudd på forskningsetiske prinsipper, har II-stilling ved annen institusjon, eller inngår forskningssamarbeid med eksterne aktører, eller søker forskerstilling ved annen institusjon, skal det fra Høgskolen i Østfolds side varsles om det som er avdekket.

Del II - Individuelle retningslinjer

1. Forsvarlig etisk opptreden i forskningsarbeid er først og fremst den enkelte forskers ansvar. Den enkelte plikter å utføre forskningen i samsvar med allment anerkjente etiske prinsipper knyttet til datainnsamling, analyser, konklusjoner, publisering, eventuelle skadelige konsekvenser, personvern og forhold til eventuell oppdragsgiver. I tillegg til en grunnleggende etisk holdning til arbeidet, bør den enkelte forsker ha kjennskap til innholdet i følgende dokumenter:
 - a. Forskningsetisk sjekklister (se vedlegg 1)
 - b. [Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning \(2006\)](#)
 - c. [Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi](#)
 - d. [Forskningsetiske retningslinjer for naturvitenskapelig og teknologisk forskning](#)
 - e. [Retningslinjer for inklusjon av voksne mennesker med manglende eller redusert samtykkekompetanse i helsefaglig forskning. \(NEM 2005\)](#)
 - f. [Forskningsetiske retningslinjer for internettforskning \(NESH 2003\)](#)
 - g. [Informasjonsark fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste \(NSD\) om personvernombudordningen og behandling av persondata.](#)
2. Hvis forskeren er usikker på om forskningsarbeidet kan medføre brudd på etiske retningslinjer, skal dette diskuteres med fagfeller og forelegges dekan og/eller FoU-utvalget. Veiledere for master- og bachelorstudenter skal ha et spesielt ansvar for forskningsetiske aspekter ved studentenes arbeid.
3. Alle som er medforfattere av en publikasjon skal påse at arbeidet er etisk forsvarlig.
4. Ansatte har plikt til å informere foresatte om mistanke om brudd på forskningsetiske retningslinjer.

Vedlegg 1 - Forskningsetisk sjekkliste²

1. Prosjektets mål og metode

Vil prosjektets mål og metoder bryte med allment aksepterte verdisyn? Dette kan f.eks. gjelde hvis:

- prosjektet bidrar til å øke kontroll og manipulering av enkeltindivider i samfunnet
- miljøhensyn ikke blir tilstrekkelig ivaretatt
- prosjektet har diskutabile militære/forsvarsmessige implikasjoner
- prosjektet bryter med norsk lov (f.eks. dyrevernloven eller forskrifter om biologiske forsøk)

2. Forskning der forsøkspersoner er involvert

- Blir informert samtykke fra forsøkspersonene innhentet på en forsvarlig måte?
- Er det klart at det ikke foreligger avhengighetsforhold som kan tenkes å påvirke forsøkspersonens samtykke?

3. Persondata

Blir alle persondata tilstrekkelig anonymiserte slik at et adekvat personvern er sikret?

4. Risiko og sikkerhet

Vil selve gjennomføringen av prosjektet kunne medføre skade på mennesker, dyr eller natur av et omfang som ikke bør neglisjeres? Er i så fall de impliserte personer innforstått med det?

5. Whistle-blowing - innebygget varslingsystem

Vil en prosjektmedarbeider som får alvorlige forskningsetiske betenkeligheter ved gjennomføringen av et forskningsprosjekt, ha anledning til å legge disse frem for en uavhengig høringsinstans? Vil dette være kjent og avklart på forhånd?

² Gjengitt fra publikasjonen Forskningsetisk veileder, utgitt av Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) i 1992

Vedlegg 2 - Nasjonale og internasjonale retningslinjer - oversikt

De etiske retningslinjene presentert nedenfor er veiledende for forskere på de ulike felt.

Retningslinjene er ikke gjensidig utelukkende, men overlappende og utfyllende i forhold til hverandre. Noen ganger er de etiske normene som er nedfelt i retningslinjene også nedfelt som lovregler, slik at forskningsetikken og lovgivningen overlapper hverandre.

Forskningsetikkloven

Lov om behandling av etikk og redelighet i forskning.

Helsinkideklarasjonen

For medisinsk og helsefaglig forskning er det særlig Helsinkideklarasjonen som er det sentrale dokument. Deklarasjonen nedfeller grunnleggende prinsipper for medisinsk forskning på mennesker. Arbeidet i De regionale komiteer for medisinsk forskningsetikk (REK) og Den nasjonale forskningsetiske komité for medisin (NEM) bygger på denne deklarasjonen. Helsinkideklarasjonen er internasjonalt anerkjent som etiske retningslinjer for medisinsk forskning.

Vancouver-konvensjonen

Et annet viktig dokument er Vancouver-konvensjonen. Dette er krav de fleste medisinske tidsskrift bruker ved publisering av vitenskapelige artikler. Konvensjonen gir både praktiske og etiske retningslinjer for forfattere. Selv om kravene gjelder medisinske tidsskrift, vil de fleste forskere ha nytte av å sette seg inn i konvensjonens innhold i forbindelse med publisering av forskningsresultater.

Kliniske utprøvinger av legemidler - Retningslinjer for vurdering av post-marketing studier
NEM har utarbeidet retningslinjer for etisk vurdering av post-marketing studier av legemidler (2005), dvs. studier etter at det er gitt markedsføringstillatelse for medikamentet. Retningslinjene som også inneholder en sjekklister, er tenkt som et hjelpemiddel for de forskningsetiske komiteene. Andre instanser som vurderer denne type studier, kan også ha nytte av dem. Retningslinjene kan også være til nytte for forskere og forsøkspersoner som deltar i post-marketing studier.

Redusert samtykkekompetanse

Retningslinjene som er utarbeidet av NEM i 2005, har som målsetning å gi veiledning om hvordan personer med redusert eller manglende samtykkekompetanse skal kunne inkluderes i forskning. Retningslinjene er ment som et hjelpemiddel for forskere og de regionale forskningsetiske komiteer.

Inklusjon av kvinner i medisinsk forskning

På oppdrag av Sosial- og helsedepartementet har NEM utviklet "retningslinjer for inklusjon av kvinner i medisinsk forskning" (2001). Disse retningslinjene er innarbeidet i skjemaet for vurdering i REK som også håndhever retningslinjene.

Samfunnsvitenskap, jus og humaniora

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har utarbeidet retningslinjer for fagområdene samfunnsvitenskap, jus og humaniora.

NESH vedtok den første versjonen av retningslinjene i 1993. Etter fire år ønsket NESH å oppdatere og justere retningslinjene, og sendte dem på høringsrunde til forskningsmiljøene. Reviderte utgave i 1999 og 2006.

Naturvitenskapelig og teknologisk forskning

Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT) har utarbeidet etiske retningslinjer for naturvitenskapelig og teknologisk forskning.

Oppdragsforskning

NESH har også utarbeidet en sjekklister over hvilke forskningsetiske hensyn som bør være inkludert i kontrakter om forskningsoppdrag. Sjekklisten er generell og kan anvendes i forbindelse med all type oppdragsforskning, ikke bare samfunnsvitenskapelig, for å fremme oppdragsforskningens faglige integritet.

Internettforskning

Som supplement til Retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora, har NESH utarbeidet retningslinjer spesifikt for problemstillinger forskere vil støte på i forbindelse med forskning på Internett.